

**ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ
МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ТА МЕДИКО-САНІТАРНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
В УКРАЇНІ**

Пузирний В. Ф.

*доктор юридичних наук, професор,
проректор з науково-освітньої роботи
Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Єрмак О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної
підготовки Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Державний контроль за додержанням матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених в установах виконання покарань здійснюється також і Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Починаючи з 2000 року, питання щодо дотримання прав ув'язнених (засуджених), у тому числі на належне і достатнє матеріально-побутове забезпечення розглядаються в щорічних доповідях Уповноваженого з прав людини. У доповіді 2016 р. зазначено, що незважаючи на поточну пенітенціарну реформу в Україні проблеми систематичних порушень прав людини мали місце у більшості установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Ключова проблема – переповненість [1]. «Серед інших проблем незадовільні санітарні, гігієнічні та побутові умови в камерах; неналежне опалення; відсутність освітлення, свіжого повітря та питної води, а також неналежні умови в туалетах через неможливість усамітнення. Камери часто були брудними та в них був неприємний запах; їхні стіни були вологими та вкритими цвіллю» [1].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у своїй щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році зазначив, що «широкомасштабна збройна агресія проти України суттєвим чином вплинула на місця несвободи на території України. Частина цих місць у перші дні після 24 лютого 2022 року знаходилися на території, яка контролювалася і в подальшому була тимчасово окупована Російською

Федерацією. Тож далеко не всі заклади і установи, де утримувалися громадяни України, могли бути евакуйовані і продовжили перебувати на окупованій території. Відповідно до рішень начальників обласних військових адміністрацій Донецької, Дніпропетровської, Харківської та Запорізької областей Мін'юст ухвалив рішення про евакуацію засуджених та осіб, узятих під варту, з 11 установ, які були розташовані в районах, наближених до бойових дій. Забезпечено виконання евакуаційних заходів щодо засуджених та осіб, узятих під варту, з 7 виправних колоній, 2 установ виконання покарань та 2 виправних центрів, зокрема з державних установ: Оріхівська виправна колонія (№ 88), Вільнянська виправна колонія (№ 20), Софіївська виправна колонія (№ 55), Кам'янська виправна колонія (№ 101), Покровська виправна колонія (№ 17), Торецька виправна колонія (№ 2), Селидівська виправна колонія (№ 82), Вільнянська установа виконання покарань (№ 11), Бахмутська установа виконання покарань (№ 6), Дружелюбівський виправний центр (№ 1), Новобузький виправний центр (№ 103)». Загальна кількість евакуйованих склала 4 628 осіб, а саме: 648 осіб, узятих під варту, та 3 980 засуджених до позбавлення та обмеження волі, серед яких: 48 жінок, 7 неповнолітніх та 215 засуджених до довічного позбавлення волі.

Евакуація як вимушений крок, що має врятувати життя та здоров'я осіб, які утримуються в установі чи закладі, і персоналу, водночас може мати суттєві негативні наслідки. У результаті евакуації осіб, які засуджені або тримаються під вартою, з державної установи «Вільнянська установа виконання покарань № 11» до державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор» такі особи змушені перебувати в нелюдських або таких, що принижують гідність, умовах. Під час відвідування групою національного превентивного механізму державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор» виявлено порушення встановленої норми площі в 35 камерних приміщеннях. Такі самі порушення було зафіксовано групами НПМ під час відвідувань державних установ «Вінницька установа виконання покарань (№ 1)», «Ужгородська установа виконання покарань (№ 9)» та «Замкова виправна колонія (№ 58)» [2].

Відповідно до ст. 89 Кримінально-виконавчого кодексу України осіб, уперше засуджених до позбавлення волі за нетяжкі чи тяжкі злочини, може бути за їхньою згодою залишено в слідчому ізоляторі чи направлено в колонію максимального рівня безпеки для роботи з господарського обслуговування. Залишення засуджених для виконання роботи з господарського обслуговування проводиться наказом начальника слідчого ізолятора, а направлення в колонію максимального рівня безпеки – центральним органом виконавчої влади, що

реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань за наявності письмової згоди засуджених. Засуджені, які залишені в слідчому ізоляторі чи направлені у виправну колонію максимального рівня безпеки для роботи з господарського обслуговування, тримаються ізолювано від інших осіб на умовах, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом України для виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки [3].

Враховуючи, що в слідчих ізоляторах можуть триматися засуджені до позбавлення волі, що має значення для нашого дослідження, то досить важливим, зокрема й щодо додержання прав на належне матеріально-побутове забезпечення засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, є пілотне рішення Європейського суду з прав людини (Справа «Сукачов проти України» від 30 січня 2020 р. (Заява № 14057/17) [1].

Європейський суд з прав людини у пілотному рішенні по справі «Сукачов проти України» звертає увагу на необхідність запровадження в нашій державі ефективних превентивних та компенсаційних засобів юридичного захисту від неналежних умов тримання під вартою та забезпечення комплексного підходу до вирішення проблеми на найвищому політичному рівні. Про це зазначила заступниця Міністра юстиції з питань європейської інтеграції Валерія Коломієць під час засідання урядової Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, яке було присвячене питанню розроблення механізмів усунення структурної проблеми неналежних умов тримання під вартою в Україні [2].

Ми поділяємо позицію авторів, які вважають, що «матеріально-побутове забезпечення виконує своє соціальне призначення, будучи одним із самостійних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, проте і в цьому питанні є свої проблеми, які потребують пильної уваги й пошуку шляхів їх усунення» [4, с. 497].

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що стан матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні потребує покращення шляхом здійснення відповідного нормативно-правового забезпечення, а також фінансування, яке б гарантувало належні умови тримання засуджених до позбавлення волі в Україні. Вважаємо, що Україні доцільно піти з шляху систематичних порушень прав засуджених на матеріально-побутове забезпечення, що регулярно констатуються національними та міжнародними контролюючими інституціями, у тому числі Європейським судом з прав людини. Приведення у відповідність до європейських стандартів матеріально-побутового забезпечення засуджених

(ув'язнених) до позбавлення волі вбачається менш затратним для бюджету держави у перспективі, ніж виплата мільйонів гривень за рішеннями Європейського суду з прав людини проти України в якості компенсації особам, які трималися в нелюдських умовах [5, с. 371].

Література:

1. Справа «Сукачов проти України»: рішення Європейського суду з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f12#Text (дата звернення: 10.08.2023).

2. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/images/documents/annual-report-2022.pdf> (дата звернення: 11.08.2023).

3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 16.08.2023).

4. Коломієць Н. В., Переверза А. М. Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 494–497. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/18>.

5. Пузирний В.Ф., Єрмак О.В. Контроль за станом матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 369–371. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/85>.